

De vila del *pagus* de Peralada a capital comtal

Anna Maria Puig Griessenberger

La dissetena edició del *Festival Terra de Trobadors* es va centrar en una de les figures més interessants de la història del comtat d'Empúries: Ponç I, governador de les cases d'Empúries i Peralada entre els anys 1040 i 1078. D'aquest comte, fill d'Hug I, la historiografia n'ha destacat les qualitats de bon governador, gràcies a les quals el comtat d'Empúries i la vila de Castelló varen viure un període de pau i esplendor. Les dades que en tenim el defineixen com un polític prestigiós i prudent que, fins al moment de la seva mort, fou capaç de mantenir una bona convivència i evitar els conflictes, tant amb l'Església com amb els senyors vassalls del comtat. En definitiva, el seu govern representa quasi quaranta anys d'estabilitat que varen permetre el creixement del comtat i la vila de Castelló.

Només un fet, segons la valoració que se n'ha fet *a posteriori*, ha tenyit la qualitat de les seves decisions: la partició dels dominis d'Empúries i Peralada entre els seus fills que estipula el seu testament. Malgrat que fos un fet habitual a l'època, aquesta divisió fou la gènesi d'un llarg període de disputes i enfrontaments que, sumats als conflictes amb el bisbat de Girona, marquen un punt d'inflexió en la història emporitana. No podem culpar el comte Ponç d'una gestió incorrecta: van ser les circumstàncies polítiques del darrer quart del segle XI i, sobretot, del XII, que convertiren les hostilitats en una autèntica lluita per mantenir la sobirania emporitana. La intervenció del casal de Barcelona, cobejós i delerós de dominar el comtat d'Empúries, va ser un factor especialment significatiu a l'hora d'atjar el conflicte. La reacció del comte d'Empúries es va produir des d'una nova capital: Castelló.

Aquesta breu introducció serveix per situar històricament el tema que ens ocupa: el pas de la vila de Castelló de població rural dins del comtat de Peralada

a capital del comtat d'Empúries. Aquesta transició, segons creiem, es va covar durant els anys de govern del comte Ponç I. Pensem que fou en aquest període de canvis i conflictes polítics quan es varen crear les bases que convertiren la vila del *pagus* de Peralada en la nova capital política i administrativa del comtat emporità. Aquest fet, cal subratllar-ho, serà de summa importància en el futur desenvolupament i esdevenir de la vila.

Les escasses dades de què disposem són suficients per caracteritzar aquest període que, al nostre entendre i al d'altres historiadors, correspon a la formació de la capitalitat de Castelló. Alguns estudiosos han defensat que el trasllat es va produir molt abans, en ple segle IX. Entre aquests hem d'esmentar els historiadors Josep Pella (1883: 319 i 323), Joaquim Botet (s.d.: 353), Jaume Causa (1960: 51), Martín Almagro (1964) o Jaume Sobrequés (1973: 8-9), els quals consideraven el trasllat a Castelló com una conseqüència de la suposada destrucció d'Empúries a mans dels pirates normands o dels sarraïns, i de la necessitat de buscar un lloc més segur, més apartat de la costa. Actualment aquesta tesi no es pot acceptar. No només, com ja apuntava Pelai Negre, Empúries continua apareixent amb el títol de ciutat, aparentment recuperada de les destruccions sofertes, sinó que els treballs arqueològics a Sant Martí d'Empúries posen en dubte aquesta destrucció, alhora que aporten materials i estructures que documenten una ocupació posterior a aquest període. En definitiva, i tal com esmenten les fonts, ben entrat el segle X, Empúries era encara una ciutat amb port, drassanes, muralles, raval i nuclis fortificats suburbans.

Les fonts historiogràfiques i arqueològiques

Malgrat la importància d'aquest moment històric, el coneixement sobre la vila i el comtat d'Empúries al segle XI pràcticament no ha avançat des de fa trenta anys. La manca d'estudis documentals recents fa que encara haguem de recórrer als historiadors de sempre, magníficament sintetitzats i revisats l'any 1976 per Jaume Marquès al seu article *Documentos sobre Castelló d'Empúries* (1976: 159-206). A aquest historiador devem el recull, la transcripció i el comentari històric dels documents més antics referents a la vila, ja estudiats per Pelai Negre (1958: 89-172). El primer es remunta a l'any 879; posteriorment trobem documents relacionats amb les donacions i les possessions del monestir de Sant Pere de Rodes que esmenten Castelló; i, finalment, comptem amb alguns documents del segle XI, en bona part relacionats amb l'església de Santa Maria.

Els més interessants per entendre el context històric que ens ocupa són els que fan referència als conflictes entre la canònica de Girona i els comtes d'Empúries.

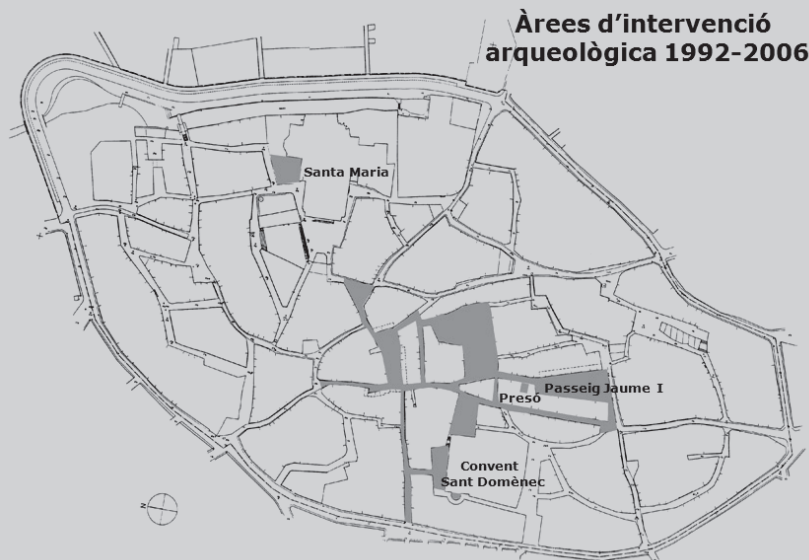
Tot i que els estudis d'arxivística no hagin avançat en els darrers anys, tenim noves dades sobre la vila d'Empúries de la segona meitat del segle XI gràcies a la recerca arqueològica. Els treballs arqueològics a Castelló, fets amb metodologia moderna, varen començar l'any 1992. Des d'aleshores s'ha intervingut al convent de Sant Domènec, a l'edifici de la presó, en un solar al nord de la basílica i dins de la basílica mateixa, i en una

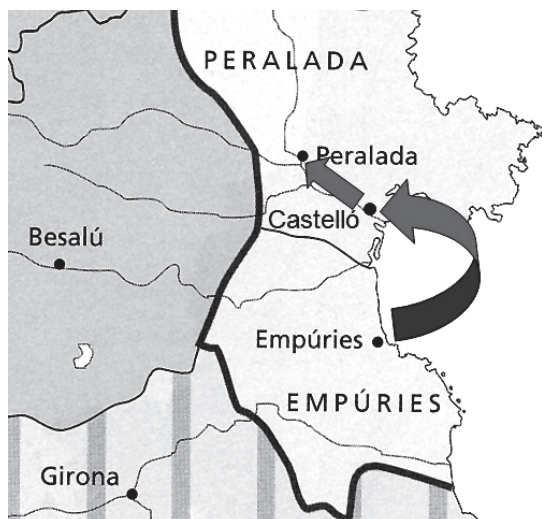
bona part dels carrers i places del centre històric, en especial al passeig Jaume I, antiga plaça del Gra. Les descobertes en aquest darrer lloc destaquen per les aportacions a l'estudi de la vila al segle XI. Les restes relatives a aquest període, es limiten, malauradament, a uns escassos materials. Arreu on s'ha intervingut, encara no s'han determinat *in situ* nivells ni estructures d'una certa entitat anteriors a la segona meitat del segle XII. Malgrat tot, l'anàlisi que se n'ha derivat ens ha permès precisar-ne alguns aspectes, com ara la configuració urbana i topogràfica de la vila, així com l'arquitectura i la ubicació dels principals edificis. Són aspectes

que, no cal dir-ho, estan intrínsecament associats a la història i l'evolució de la població.

Aquesta mancança s'explica per dues raons: per una banda, l'arrasament dels nivells antics provocat per una conti-

nuada ocupació del mateix lloc i, per l'altra, les dificultats per accedir-hi, atès que apareixen a força profunditat (amb el perill consegüent de despreniment de terres i de conservació de construccions posteriors). Cal sumar-hi l'aparició del nivell freàtic o de filtracions d'aigües soterrànies. Castelló, però, no és un cas únic. El jaciment de Sant Martí d'Empúries, a hores d'ara, encara no ha aportat cap resta del castell comtal ni de cap altra estructura arquitectònica d'entitat corresponent a la fase en què Empúries va ser capital del comtat. I d'això bé que se'n lamenten els arqueòlegs que hi treballen.

La majoria d'autors accepten avui que el trasllat de la capital del comtat d'Empúries a Castelló s'esdevingué al segle xi, tot i que hi ha certa controvèrsia a l'hora de precisar la datació. Alguns consideren que es va produir en temps del comte que ens ocupa, Ponç I, i altres creuen que es va efectuar més tard, a l'època del seu fill Hug II. Malgrat aquesta diferència, tots estan d'acord que aquest trasllat no devia fer-se efectiu abans de l'any 1060, any en què la comtessa Guisla, mare de Ponç I, fa donació de l'alou de Castelló a la canònica de Girona. Eren terres que havia comprat al seu espòs l'any 1035 i que correspondrien amb el terme actual. Tothom coincideix que seria inconcebible que el terme de Castelló hagués estat donat a la canònica de Girona essent ja capital del comtat.

Considerem que el trasllat té sentit dins d'un context polític ampli i complex, que s'origina arran del testament del comte Ponç I, quan la senyoria del comtat de Peralada se separa definitivament de la línia primogènita del comtat d'Empúries. A partir d'aquell moment, i sobretot en temps dels seus successors Hug II i Ponç II, la posició estratègica de Castelló, als límits del comtat de Peralada, va ser utilitzada com a punta de llança de les accions emporitanes contra les pretensions i el poder mercantil de la vila de Peralada, capital del territori amb aquest nom. La decisió de traslladar la capitalitat es podria interpretar com la voluntat d'apropar-se a la senyoria de Peralada i controlar-la més efectivament. Ho confirma el fet que aquesta senyoria es va convertir més endavant en un entrebanc notable per a les ambicions emporitanes.

En conseqüència, el més probable és que el trasllat de la capitalitat política i administrativa a Castelló tingués lloc a partir de 1078, any de la mort del comte Ponç I. És important observar, com ja assenyalava Jaume Marquès, que fins aleshores els comtes no havien manifestat cap mena d'interès per aquesta població, la qual, per altra banda, recordem que es trobava dins del territori del *pagus* de Peralada. A partir d'aquell moment, però, prenen sentit les hostilitats contra la competència més elevada dins la mateixa vila comtal: el poder de la canònica de Girona. Segons paraules textuais de Marquès (1976: 200), «no incomodó las posesiones de la canónica de Gerona en Castelló porque conservaba el señorío directo de la villa de Peralada en cuanto a ese condado y tenía la villa de Empúries para el condado de su nombre».

Posicions historiogràfiques sobre el trasllat al segle xi

Pere Balañà (1981-82: 133) i, més recentment, Xavier Aquilué i Lurdes Burés (1999: 423), consideren que el trasllat es va fer en temps del comte Ponç I. Argumenten que la consagració de l'església de Santa Maria l'any 1064 i la seva erecció en parroquial de Castelló implica, com afirmava Balañà, el reconeixement de la capitalitat i el naixement d'una entitat de població.

Per a altres, com Pelai Negre (1958: 123, 130-31, 138 i 141; 1960: 89-172), Jaume Marquès (1976, 200-06) o Antonio Sánchez (1987: 11), la capitalitat es va traslladar en temps d'Hug II, a partir del darrer quart del segle xi. Així tindrien sentit les

accions que aquest comte va emprendre immediatament contra el poder del bisbat de Girona a la vila, com ara la usurpació indeguda de diversos delmes i drets, l'ocupació de la casa de la canònica com a residència –situada al nord de l'església–, i la construcció d'una casa en el mateix espai de la sagrera, tal com es coneix pel document de restitució de l'any 1091.

Finalment queda per esmentar l'opinió de Jordi Bolós i Víctor Hurtado (1999: 47), que, sense arguments precisos, defensen que el desplaçament es va produir en temps del comte Hug I, pare de Ponç I, a començaments del segle xi.

Fins aquests moments la *vila Castilione* (també anomenada *Castellon*, *Castilion*, *Castelon*, *Castellone*, *Castilio*, *Casteylones* o *Casteion* en els documents altmedievals) havia format part, com diem, del comtat o *pagus* de Peralada, una demarcació territorial i administrativa d'antigues arrels que limitava al nord amb la serralada de l'Albera, a l'oest amb el marge esquerre del riu la Muga i a l'alçada de Pont de Molins amb el traçat de la via Augusta fins a trobar el límit sud seguint el curs vell del riu Fluvià, i amb el mar a llevant. D'altra banda, Peralada, la *villa Petrallata*, identificada per alguns amb el *castro Tolon*, era el centre administratiu, la capital. Aquesta població, de nova fundació, s'havia establert a partir del darrer quart del segle VIII en un lloc d'hàbitat molt antic, aprofitant unes condicions topogràfiques idònies, tal

com han demostrat els darrers treballs arqueològics (Llinàs et al. 1998). A partir de finals del segle IX o inicis del X, Peralada havia viscut un fort impuls constructiu, de reorganització de l'espai urbà, al voltant de l'edifici del castell.

Castelló, dins d'aquest *comitatus* o *territorio Petrallatense* (també *pagus Tolonense* o *suburbio de castro Tolon*), va ser fundat, molt probablement, durant el mateix procés de colonització i organització del territori dels primers anys de recuperació carolíngia. És probable que la vila i el seu terme ja estiguessin constituïts a partir de finals del segle VIII o de la primera meitat del segle IX. De fet, ja al darrer quart d'aquest segle apareix com a població d'una certa importància, tal com s'entreveu en el document de 879. Recordem que en aquesta data la *villa Castilione* és escollida com

a seu d'un *mallum* o tribunal on es donava audiència a una disputa entre el monestir de Banyoles i el de Sant Policarp de Rasés sobre unes possessions al comtat de Peralada. Aquesta elecció, juntament amb l'assistència al plet d'un bon nombre de personatges, alguns dels quals residien a la vila, pensem que denota el relleu que ja tenia aleshores la població.

En uns treballs publicats l'any 1996, situàvem aquest antic nucli en el puig del Mercadal, on hi reconeixíem l'existència d'un castell, d'unes muralles i d'una planificació urbana pròpia de les viles de nova fundació, ordenades i organitzades al llarg del segle *x* seguint un antic esquema axial, que es reproduïx a la vila de Peralada o a la veïna Roses, entre d'altres (Puig 1996 i 1996a). Reprenem aquí breument els resultats d'aquest treball, ja que ens ajuden a ubicar i contextualitzar les accions dels comtes emporitans al segle *xi*, i a explicar la topografia urbana de Castelló en el moment del trasllat de la capital.

Com hem dit, creiem que la vila de Castelló es fundà en aquests primers anys de la mal anomenada 'reconquesta' carolíngia sobre un puig molt ben situat respecte al territori circumdant, als marges del ric estany de Castelló, envoltat a ponent, migdia i llevant pel curs de la Muga, i ben comunicat amb

GEN
CASTUL
PRO SALU
P. C. LAELI
L. F. GEM
V. L. S.

Inscripció trobada al convent de Sant Francesc

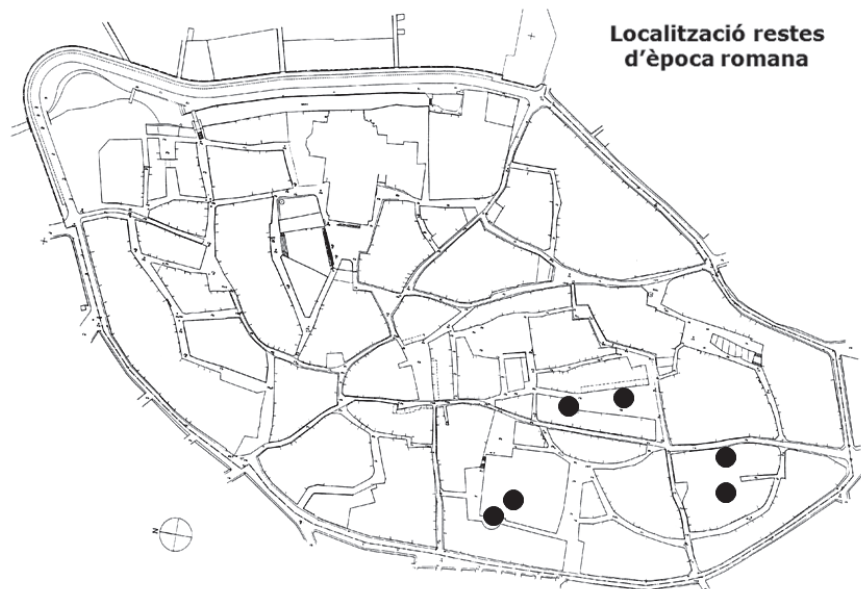
D. M. S.
L. TUSCUS. CAST
GN. F. OPT.
AN. XXX. H. S. [E]
IVLIA . FELIS
SOROR. F. C. S. T. T. [L]

Inscripció trobada en un camí fora la vila

[---]
ID [---] HERO [---]
ET . ANNAE . [---]
Q . SIBI . ET [---]
I [---]

Inscripció trobada al convent de Sant Domènec

les poblacions d'Empúries, Peralada i Roses. Aquest emplaçament es devia escollir per les seves condicions geogràfiques, però també, molt probablement, perquè era un nucli d'hàbitat d'una certa tradició ocupacional.

De fet, és en aquesta zona del puig del Mercadal on fins ara s'ha localitzat el major nombre de materials arqueològics antics. La seva anàlisi indica una possible ocupació del lloc almenys des d'època romana republicana i fins a la tardoantiguitat, és a dir, entre els segles II aC i VI dC. Tot i que per ara no s'han trobat nivells arqueològics intactes de l'època, no podem de cap manera descartar una ocupació en aquest període. Aquests elements podrien donar validesa a les làpides romanes llegides per Pujades a principi del segle XVII (Puig 1998: 11-25), avui desaparegudes, i al possible precedent romà del pont medieval del pas de Sant Pere, darrerament estudiat per Salvador Famoso (2005: 11-28). En definitiva, no descartem que els vestigis de la suposada *Castulon* romana, topònim antic de la població medieval, amb el significat de lloc enturonat, encastellat, i la tradició d'ocupació, haguessin estat un incentiu en la recuperació del lloc i del seu antic territori. És un fenomen habitual a l'època i en podem trobar nombrosos exemples en tota la zona de l'Alt Empordà.

Tot fa pensar que els comtes emporitans haurien estat els primers interessats en la recuperació d'aquest nucli de població del puig del Mercadal. Avui

no tenim cap dubte que aquest puig és el centre de les propietats comtals a la vila. Així ens consta encara en un capbreu del segle XVIII. De fet, és aquí on s'ha localitzat el primer castell dels comtes, reconegut gràcies a les dades que es conserven en la documentació posterior i a les troballes arqueològiques realitzades a la plaça del rei Jaume I, el lloc on havia estat construït (Puig, Agustí, Codina & Teixidor 2004).

Ens interessa parar atenció a aquest castell perquè va ser el casal de la capitalitat emporitana des del darrer quart del segle XI fins a inicis del XIV, durant poc més de tres-cents anys. Tot i que no en sabem la situació exacta, els historiadors del segle passat postulaven que aquest edifici ja existia al segle IX, fins opinaven que devia haver donat lloc al nom de la vila. Al marge de la qüestió toponímica, no descartem que el castell pogués ser una construcció antiga, que s'hauria pogut aixecar en temps de la fundació de la vila, com a edifici principal, seu de l'element colonitzador del lloc i centre aglutinador de la població. Lamentablement, hem de dir que, per ara, ni la recerca documental ni l'arqueològica no han proporcionat dades que donin suport a aquesta datació, ja que els nivells excavats a la zona no ens permeten recular més enllà de la segona meitat del segle XII.

Sí que estem segurs, en canvi, que tant l'edifici com el nucli d'hàbitat emmurallat que s'organitza al seu voltant ja es devien haver constituït en el moment del trasllat de la capital. Si bé tenim dades

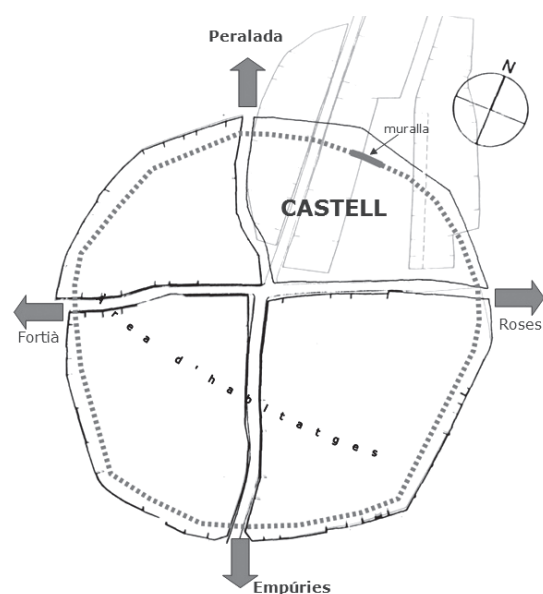

suficients per reconèixer la topografia i l'ordenació urbana del lloc, així com l'emplaçament del castell, són molt escassos els indicis sobre l'estructura i l'evolució arquitectònica al llarg dels segles. És possible que els comtes haguessin modificat aquest antic edifici en el moment del trasllat, atès que la seva construcció potser era vetusta i poc adequada a les necessitats del moment. El cas és que difícilment en podem trobar restes perquè fou totalment arrasat a l'inici del segon quart del segle XIV. La decisió la va prendre el comte Pere I, que va considerar més interessant prescindir d'aquesta residència i convertir el solar en el centre del comerç del cereal a la vila, cosa que, evidentment, aportaria més rèdits a l'economia comtal. La recerca arqueològica ha pogut demostrar que l'arrasament fou pràcticament total; fins i tot se'n documenta la venda de les pedres per saldar deutes comtals. Amb tot això, es poden comprendre les dificultats que suposa arribar a conèixer quina seria la planta i l'evolució arquitectònica del castell.

Durant l'excavació efectuada entre 2002 i 2003 (Puig, Agustí, Codina & Teixidor 2004) es va recuperar escassament un mur de 3m d'amplada, molt mal·lès, que evidentment ha de tenir relació amb algun element de fortificació, atesa la seva entitat. També es localitzaren altres murs menors, totalment residuals; una gran cisterna retallada a l'argila del subsòl de 5m de diàmetre i més de 5m de profunditat, fins arribar al nivell freàtic, i una capacitat superior als 100m³; i unes terrasses o fossats retallades a l'argila,

la primera de 7m d'amplada per 2,5m d'alçada, situades en el límit sud del recinte, i la segona amortitzada per un cementiri ben organitzat, datat, tant arqueològicament com per anàlisi radiocarbònica, en l'interval que va de la segona meitat del segle XII al primer quart del segle XIII.

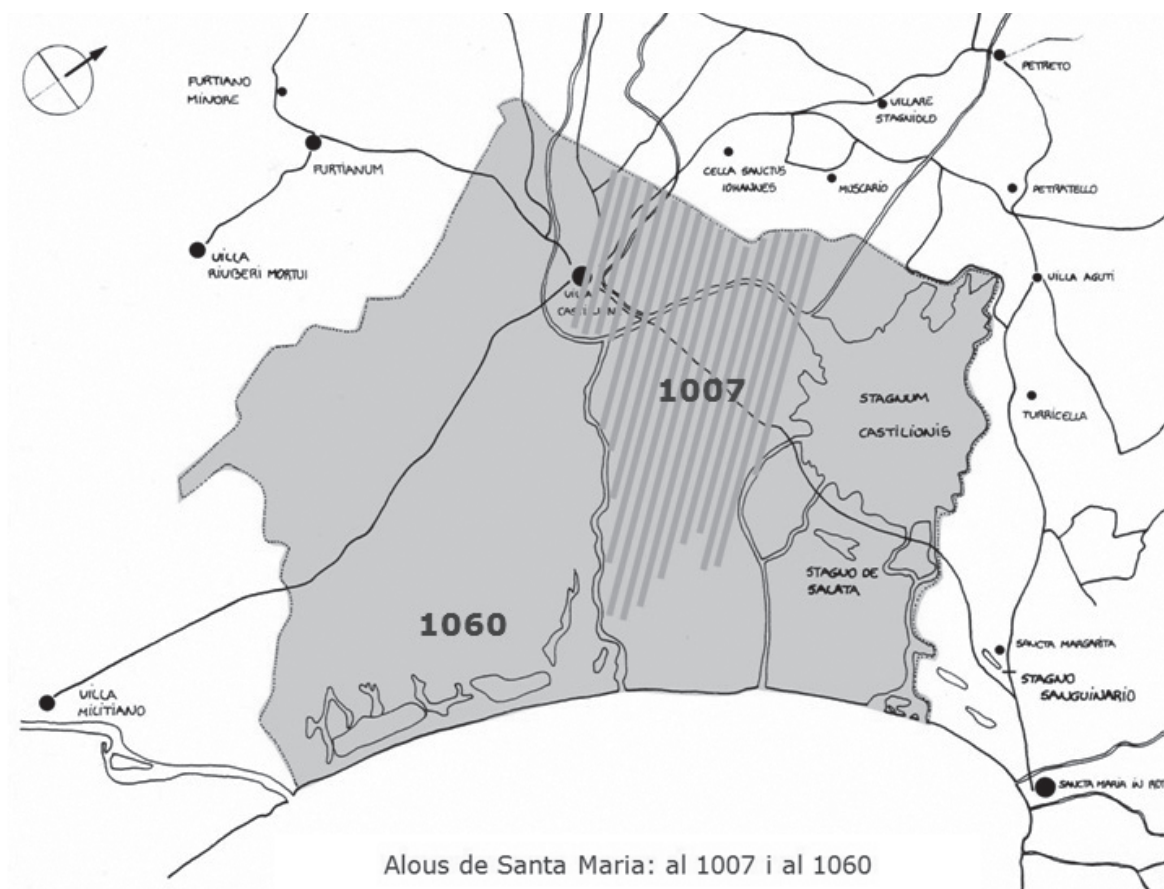
A propòsit del castell comtal ens quedaria comentar la notícia que recull Miquel Pujol (1985: 110 n.66) sobre l'existència d'una capella dedicada a santa Margarida, gràcies a un document tardà, de 1314. Seria interessant poder vincular aquesta capella al cementiri, però les dades que tenim per ara no ens ho permeten. Està dedicada a santa Margarida d'Antioquia, una màrtir oriental romana del segle III que es va fer popular a Occident a l'època medieval, a qui es consagraren altres esglésies a la zona, com ara una prop de Roses (que ja apareix l'any 935, posteriorment convertida en cenobi benedictí femení, prop del *villare Sanguinario*), o una de les antigues esglésies d'Empúries, preromànica, construïda damunt un antic baptisteri i una necròpolis amb sarcòfags de pedra.

Tot aquest seguit d'estructures relacionades amb el castell es concentren al sector nord-est del recinte urbà del puig del Mercadal, en el punt més alt i preeminent del turó, el qual, per les traces que se'n conserven, sembla que estava envoltat de fossat i muralla en tot el perímetre, en part aprofitant el desnivell natural i en part excavat a l'argila. Als vessants de ponent i migdia s'hi establí un nucli d'hàbitat, amb un urbanisme ordenat i planificat, de cases organitzades a l'entorn d'uns eixos perpendiculars, en forma de creu, d'uns 120m de llargada. Aquest nucli urbà tenia una superfície aproximada d'1,5ha, 3.600m² de les quals (quasi una quarta part) estarien ocupats pel recinte del castell. Al final de cadascun dels extrems d'aquests eixos o carrers hi havia els portals de sortida oberts a la muralla, en els quals s'originaven les principals vies de comunicació amb el territori immediat.

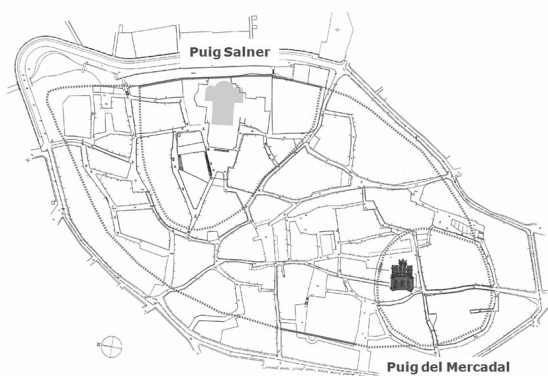
Com hem dit, aquest és el nucli que els successors del comte Ponç I van prendre com a centre de la nova capital emporitana, com a residència i seu de l'administració del comtat. Arribats a aquest punt,

un cop reconeguda la presència del castell al puig del Mercadal, ens cal analitzar una darrera qüestió, protagonitzada per Hug II, l'hereu de Ponç I: l'acte d'usurpació de béns i drets de la canònica de Girona sobre l'alou de Castelló, especialment l'ocupació de la casa de la Canònica com a residència comtal i l'inici de la construcció d'un nou casal sobre el mateix cementiri de l'església de Santa Maria, tal com diu el document de 1091. Si, d'acord amb la nostra hipòtesi, el castell del puig del Mercadal ja es trobava construït, per quina raó el comte d'Empúries va emprendre aquest acte d'ocupació? Podríem pensar que el castell era antic, potser poc apropiat per a residència comtal en aquest inici de la capitalitat, potser calia fer-hi reparacions. No tenim dades al respecte. Sigui com sigui, el cert és que el veritable motiu que impulsà el comte a actuar d'aquesta manera va ser un altre: la competència pel poder a la vila amb la canònica gironina. Com ja hem comentat, l'interès dels comtes per la vila no es va manifestar fins que no traslladaren la capital a Castelló.

Sabem per la documentació escrita que el bisbat de Girona tenia possessions importants a Castelló, que remunten, almenys, a l'any 1007, quan el bisbe Odó comprà un ampli alou a llevant del terme, en un espai immediat al puig Salner. És interessant observar que en les afrontacions d'aquesta compra, a llevant i tramuntana, hi havia altres terres que eren propietat de l'església de Santa Maria. És possible que a alguna d'aquestes es refereixi l'alou que l'església va rebre l'any 957 a ponent de *l'aregalio Salyo*, topònim que hem identificat amb el puig Salner, o a alguna altra, com la que apareix esmentada a migdia d'aquest darrer alou. No és aquí el moment de discutir sobre els orígens de l'església de Santa Maria ni sobre l'autor, la cronologia i les raons de la seva fundació. El cert és que les seves possessions a la zona del puig Salner semblen ben consolidades al segle X, quan el domini sobre l'edifici està en mans del bisbat gironí. Així s'entén la compra de l'alou l'any 1007, segurament amb la voluntat d'ampliar els dominis de l'església, i també s'explica que el bisbe Pere Rotger decidís donar-la l'any 1019, amb els seus alous i rendes, per al sosteniment de la canònica de Girona.

La més important dotació i, sens dubte, la més polèmica, però, serà la que va fer l'any 1060 la comtessa Guisla. En temps del govern del seu fill Ponç I, la comtessa també va decidir beneficiar la canònica de Girona atorgant-li diverses possessions, entre les quals es troba l'alou de Castelló, un ampli terme que coincidiria pràcticament amb els límits del *termino* de la vila, i que fins a la seva compra, l'any 1035, havia estat propietat dels comtes emporitans. Quatre anys després i amb aquesta àmplia dotació en el seu poder, l'església va ser consagrada i va rebre confirmació de totes les propietats,

al mateix moment que se li va concedir un terme parroquial que equivalia al terme de la vila. Tot i que des de llavors l'església va deixar de ser una capella regida pel capítol de Girona, va ser en aquell moment quan trobem plenament consolidades les bases del poder eclesiàstic a Castelló.

Des del seu emplaçament al puig Salner, l'església va esdevenir un centre aglutinador de població al seu voltant i també un baluard de poder a la vila. Aquesta situació fou escassament tolerada quan els comtes emporitans van emprendre el trasllat de la nova capital a Castelló. Si bé aquesta acció podria semblar òptima per establir un punt de control vers la senyoria de Peralada, aquestes importants propietats eclesiàstiques es convertiren en un obstacle. De fet, des de la donació de Guisla, la família comtal emporitana va romandre sense propietats a la vila, a excepció del nucli del puig del Mercadal. Estem parlant d'una capital que pràcticament no tenia domini territorial dins del terme. Aquest puig del Mercadal va esdevenir, doncs, l'autèntic centre de poder, encara al segle XIV, quan després de l'enderroc del castell es van construir al mateix lloc la cúria i la presó.

Els comtes van fer el possible per usurpar els drets de l'església i manifestar la seva suficiència i superioritat, però cap d'aquests propòsits va arribar a bon port. El 1091 el bisbat va obligar-los a restituir aquestes apropiacions i, a partir del segle XII, va ser la creixent sobirania del casal de Barcelona que va avortar aquests designis comtals, tot posant fre als diferents actes d'hostilitat dels comtes, no només contra l'Església, sinó també contra els senyors de Peralada. El resultat va ser una col·laboració oberta contra l'ambició i l'orgull del vell casal emporità: els comtes-reis es van servir de les debilitats i els interessos dels peraladencs i de l'Església per sotmetre aquests territoris del nord-est català sota el seu domini.

La vila, en certa manera, va quedar dividida en una doble jurisdicció: el puig del Mercadal, com a seu del poder comtal, i el puig Salner, com a seu del poder eclesiàstic. Progressivament, amb el creixement dels ravals, ambdós nuclis van quedar fusionats en un de sol, i al segle XIII van acabar defensats per una mateixa muralla. Aleshores la capital emporitana ja estava plenament consolidada i l'antiga *vila Castillione* apareixerà als documents amb el nom complet de *villa Castillione Impuriarum*. Però aquest ja és un altre episodi de la història que se'n va molt enllà del nostre comte Ponç I.

Bibliografia

- ALMAGRO, Martín, 1964: «Excavaciones en la Palaiapolis de Ampurias», *Excavaciones Arqueológicas en España*, 27.
- AQUILLÉ, Xavier i Lurdes BURÉS, 1999: «L'Empúries del període medieval: fase VI», *Intervencions Arqueològiques a Sant Martí d'Empúries (1994-1996)*, Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries, 423-48.
- BALAÑÀ, Pere, 1981-82: «Les destruccions de l'Empúries medieval i la capitalitat comtal», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 15, 125-35.
- BOLÓS, Jordi i Víctor HURTADO, 1999: *Atlas del comtat d'Empúries i Peralada (780-991)*, Barcelona: Rafael Dalmau.
- BOTET I SISÓ, Joaquim, s.d.: *Província de Gerona, a Geografia General de Catalunya*, dir. F. Carreres Candi, ed. Albert Martín, Barcelona.
- CAUSSA, Jaume, 1959-60: «La villa Mayor del Condado de Ampurias», *Revista de Gerona* 7, 79-82; *Revista de Gerona*, 10, 51-55.
- FAMOSO, Salvador, 2005: «El pont del pas de Sant Pere», *El Salner*, 11, 11-28.
- LLINÀS, Joan; Jordi MERINO; Manel MIRÓ; Carme MONTALBAN; Lluís PALAHÍ i Jordi SAGRERA, 1998: *La Peralada ibèrica i medieval segons l'arqueologia. Les excavacions de 1989 a 1995*, Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos.
- MARQUÈS Jaume, 1976: «Documentos sobre Castelló d'Empúries», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 11, 159-206.
- NEGRE, Pelai, 1958: «Castelló de Ampurias de Villa rural a Capital del Condado de Ampurias. Notas históricas (siglos IX a XII)», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 12, 89-172.
- NEGRE, Pelai, 1960: «Dos importantes documentos del Conde de Ampurias Poncio I», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 14, 229-62.
- PELLA, Josep, 1883: *Historia del Ampurdán*, Barcelona.
- PUIG, Anna Maria, 1996: «La villa Castilione en el territorio Petralatense. La seva topografia urbana i el castell de Castelló», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 29, 47-77.
- PUIG, Anna Maria, 1996a: «L'emplaçament dels palaus comtals a la vila de Castelló. Des del castell del Puig del Mercadal fins al palau d'Enric II», *El Salner*, 2, 13-24.
- PUIG, Anna Maria, 1998: «Presència de restes romanes a Castelló», *El Salner*, 4, 11-25.
- PUIG, Anna Maria; Bibiana AGUSTÍ; Dolors CODINA i Mireia TEIXIDOR, 2004: *Memòria d'Excavació. Plaça del rei Jaume I i seguiment arqueològic dels carrers de la Presó, Sant Pere més Baix, de la Moneda, del Punyaleit, Comas i Solà i de la plaça de la Moneda de Castelló d'Empúries (Alt Empordà)*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, memòria inèdita (excavació 2002-03).
- PUIG, Anna Maria, Bibiana AGUSTÍ; Dolors CODINA i Mireia TEIXIDOR, 2004a: *Actuacions al centre històric de Castelló d'Empúries, Setenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, La Bisbal d'Empordà, 369-75.
- PUJADES, Jeroni, 1609: *Coronica Universal del Principat de Catalunya*, Barcelona: Hieronym Margarit.
- PUJOL, Miquel, 1985: «Aportació a la biografia de Jeroni Pujades. Una biblioteca particular de començament del segle XVII», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 18, 97-247.
- SÁNCHEZ, Antonio, 1993: *El Archivo Condal de Ampurias*, Girona: Columna-Pont de Pedra.
- SOBREQUÉS, Jaume, 1973: «Peralada. El ambiente histórico», *Revista de Gerona*, 62, 7-12.

